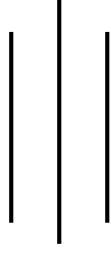

बालसाहित्यकार प्रमोद प्रधानका बालकविता कृतिहरूको अध्ययन

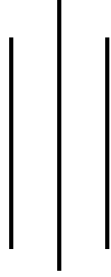

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह नेपाली दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

वसन्त सुवेदी

नेपाली स्नातकोत्तर शिक्षण कार्यक्रम

शैक्षिक सत्र

२०६४/२०६६

क्याम्पस रोल नं. ०७

परीक्षा क्रमाङ्क: २२०४४६

रजिस्ट्रेसन नं. ६-१-५४-३७-२००२

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटन ढोका

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

पाटन संयुक्त क्याम्पस

सिफारिस पत्र

शोधार्थी श्री वसन्त सुवेदीले त्रि. वि. स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँपत्रको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि बालसाहित्यकार प्रमोद प्रधानका बालकविताकृतिकारूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रको लेखन मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । शोधार्थी सुवेदीले यस शोधपत्रमा प्रमोद प्रधानको जीवनी र व्यक्तित्वको गहन किसिमले अध्ययन गर्नुभएको छ । साहित्यकार प्रधान बहुमुखी प्रतिभा सम्पन्न व्यक्ति हुनुहुन्छ । कथा, कविता, समालोचना, अनुसन्धान र बालसाहित्यका क्षेत्रमा प्रमोद प्रधानले नेपाली साहित्यमा कसैले मेट्न नसक्ने छाप लगाइसक्नु भएको छ । शोधार्थी वसन्त सुवेदीले यस शोधपत्रमा प्रमोद प्रधानको बालकवितालाई अध्ययनको सीमा बनाएर त्यसको गहन अध्ययन र विश्लेषण गर्नुभएको छ । बालकविता तत्त्वका आधारबाट प्रत्येक कविताका प्राप्तिकारू पहिल्याउन शोधार्थी सुवेदी सफल हुनुभएको छ । उहाँले यो शोधपत्रको समग्र लेखन शोधविधि कै मान्यतामा रहेर गर्नुभएको छ । उहाँको यो शोधपत्रप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः शोधार्थी वसन्त सुवेदीले प्रस्तुत गर्नुभएको यो शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म त्रि. वि. पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समिति, नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
(सहप्रा. डा. कृष्णप्रसाद दाहाल)

शोधनिर्देशक

नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

दिनाङ्क : २०६८/०४/२२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पाटन संयुक्त क्याम्पस
मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति

शोधार्थी श्री वसन्त सुवेदी त्रि. वि. नेपाली स्नातकोत्तरतह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको परिपूर्तिका निमित्त प्रस्तुत गर्नु भएको बालसाहित्यकार प्रमोद प्रधानका बालकविताकृतिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

.....
(सहप्रा. डा. कृष्णप्रसाद दाहल)
शोधनिर्देशक
नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

.....
(प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारी)
संयोजक
नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

.....
(सहप्रा. सुरेन्द्रवरसिंह थापा)
विभागीय प्रमुख
नेपाली शिक्षण समिति
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर

.....
(बाह्यपरीक्षक)

दिनाङ्क २०६८/०४/

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले मेरा आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा.श्री कृष्णप्रसाद दाहालज्यूको स्नेहमय प्रत्यक्ष एवम् कुशल निर्देशनमा तयार गरेको हुँ । आफ्नो जीवनको व्यस्तताका बावजूद पनि अमूल्य समय दिई सम्बन्धित विषयमा शोधपत्र तयार गर्नका निम्ति हौसला प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा. श्री कृष्णप्रसाद दाहाल ज्यू प्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयारीका क्रममा आफ्ना महत्त्वपूर्ण कार्यहरूलाई थाती राख्दै लिखित, मौखिक अन्तर्वार्ता एवम् आवश्यक सामग्रीहरू जुटाइ सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय शोधनायक बरिष्ठ साहित्यकार श्री प्रमोद प्रधान प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधकार्यको निम्ति स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्न सुवर्ण अवसर प्रदान गर्नुहुने पाटन संयुक्त क्याम्पस स्नातकोत्तर कार्यक्रम अनुसन्धान समिति प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

जन्मकालदेखि उचित लालन पालन र शिक्षा दीक्षा दिदै आजको अवस्थासम्म ल्याउन सफल मेरा पूज्यनीय बुबा श्री बावुराम सुवेदी र आमा विष्णुमाया सुवेदी प्रति कोटिकोटि हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । साथै मेरो शोधअध्ययनमा थप प्रेरणा दिदै मेरो सुखद भविष्यको कामना गर्ने मेरो जीवन साथी मेनका सुवेदी प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

त्यस्तै यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा यथासम्भव शुद्धका साथ टिप्पण र वाइन्डिङ्ग गर्नुहुने यूनिभर्सल फोटोकपी सर्भिसलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । अन्तमा प्रस्तुत शोधपत्र समूचित मूल्याङ्कनका लागि पाटन संयुक्त क्याम्पस नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

वसन्त सुवेदी

क्याम्पस रो.नं.०७

परीक्षा क्रमाङ्क : २२०४४६

त्रि.वि.रजिस्ट्रेसन नं. : ६-१-५४-३७-२००२

विषयसूची

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

अध्याय एक : शोधपरिचय

१-८

१.१ शोध शीर्षक

१

१.२ शोध प्रयोजन

१

१.३ विषय परिचय

१

१.४ समस्याकथन

२

१.५ शोधको उद्देश्य

२

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा

३

१.७ अध्ययनको सीमाङ्कन

७

१.८ शोधकार्यको औचित्य

७

१.९ शोध विधि

८

१.१० शोधको रूपरेखा

८

अध्याय दुई : प्रमोद प्रधानको जीवनी र व्यक्तित्वको अध्ययन

९-३०

२.१ परिचय

९

२.१.१ जन्म र बाल्यकाल

९

२.१.२ शिक्षादीक्षा

९

२.१.३ दाम्पत्य जीवन

११

२.१.४ आर्थिक अवस्था

११

२.१.५ नोकरीमा प्रवेश

१३

२.१.५.१ सरकारी सेवा

१३

२.१.५.२ अन्य सेवा

१४

२.१.६ साहित्यिक क्षेत्रमा संलग्नता

१५

२.१.७	साहित्य सिर्जनाका अभिप्रेरक	१६
२.१.८	दिनचर्या र अभिरुचि	१७
२.१.९	भ्रमण	१८
२.१.१०	विभिन्न संघसंस्थामा संलग्नता	१८
२.१.१०.१	साहित्यिक	१८
२.१.१०.२	पत्रकारिता	१९
२.१.१०.३	अन्य संघसंस्था	२०
२.१.११	सम्मान तथा पुरस्कार	२१
२.२	प्रमोद प्रधानको बहुआयामिक व्यक्तित्वको अध्ययन	२२
२.१.१	निजी व्यक्तित्व	२२
२.२.२	सामाजिक व्यक्तित्व	२३
२.२.३	पारिवारिक व्यक्तित्व	२३
२.२.४	अध्ययनशील व्यक्तित्व	२४
२.२.५	बौद्धिक व्यक्तित्व	२४
२.२.६	सङ्कलक/सम्पादक व्यक्तित्व	२४
२.२.७	साहित्यकार व्यक्तित्व	२६
२.२.७.१	कवि व्यक्तित्व	२६
२.२.७.२	समालोचक व्यक्तित्व	२८
२.२.७.३	लेख-निबन्धकार व्यक्तित्व	२८
२.२.७.४	बालसाहित्यकार व्यक्तित्व	२९
२.२.८	निष्कर्ष	३०

अध्याय तीन : बालसाहित्यको सैद्धान्तिक स्वरूप र नेपाली बालसाहित्यको ऐतिहासिक

अध्ययन

३१-५४

३.१	परिचय	३१
३.२	बालसाहित्यको परिभाषा	३२
३.३	नेपाली बालसाहित्यको विकास	३७

३.४	बालकविताको परिचय	३७
३.५	बालकविताका तत्त्व	३८
३.६	नेपाली बालकविताको विकास	४१
३.७	प्रमोद प्रधानको बालसाहित्यिक यात्राको अध्ययन	४७
३.७.१	पृष्ठभूमि	४७
३.७.२	प्रेरणा र प्रभाव	४८
३.७.३	बालसाहित्य सम्बन्धी धारणा	४९
३.७.४	प्रमोद प्रधानको बालसाहित्यिक यात्रा	४९
३.८	निष्कर्ष	५३

अध्याय चार : प्रमोद प्रधानका बालकविता कृतिहरूको अध्ययन		५५-१३५
४.१	परिचय	५५
४.२	कान समात् कान बालकविता सङ्ग्रहको अध्ययन	५५
४.२.१	जूनकिरी नानी कविताको विश्लेषण	५६
४.२.२	कमिलाको ताँती कविताको विश्लेषण	५७
४.२.३	बादल कविताको विश्लेषण	५८
४.२.४	जून तारा कविताको विश्लेषण	५९
४.२.५	मिलीजुली खेलौं कविताको विश्लेषण	६०
४.२.६	कपासको खेती कविताको विश्लेषण	६१
४.२.७	लागिसक्यो घाम कविताको विश्लेषण	६२
४.२.८	गुँडभिन्न बचेरी कविताको विश्लेषण	६३
४.२.९	फूल र पुतली कविताको विश्लेषण	६४
४.२.१०	कान समात् कान कविताको विश्लेषण	६५
४.२.११	पुतलीको बिहे कविताको विश्लेषण	६६
४.२.१२	माहुरी आयो कविताको विश्लेषण	६७
४.२.१३	तीन तले घर कविताको विश्लेषण	६९
४.२.१४	ए चरा कविताको विश्लेषण	७०

४.२.१५ पानी पर् पर कविताको विश्लेषण	७१
४.३ कानाकाना कुर बालकवितासङ्ग्रहको अध्ययन	७२
४.३.१ बोलाउँदै छ पुतली कविताको विश्लेषण	७२
४.३.२ सगरमाथा शिर हाम्रो कविताको विश्लेषण	७३
४.३.३ मने एकलै रुदैछ कविताको विश्लेषण	७४
४.३.४ कर्णालीको पुल कविताको विश्लेषण	७५
४.३.५ हाँस-हाँस मेरो नाम कविताको विश्लेषण	७६
४.३.६ सानो राजा कविताको विश्लेषण	७७
४.३.७ फूलबारी यो हाम्रो कविताको विश्लेषण	७८
४.३.८ भँगेरा-भँगेरी कविताको विश्लेषण	८०
४.३.९ वर्षा रानी कविताको विश्लेषण	८१
४.३.१० मक् मक् घुर् कविताको विश्लेषण	८२
४.३.११ घाम राजा र जून रानी कविताको विश्लेषण	८२
४.३.१२ हावा कविताको विश्लेषण	८३
४.३.१३ कानाकाना कुर कविताको विश्लेषण	८५
४.३.१४ कसले के भन्छ कविताको विश्लेषण	८६
४.३.१५ बुलबुले ताल कविताको विश्लेषण	८७
४.३.१६ कोइली कविताको विश्लेषण	८८
४.३.१७ नदी कति राम्रो कविताको विश्लेषण	८९
४.३.१८ फोहोरी मान्छे कविताको विश्लेषण	९०
४.३.१९ सबै हाम्रा प्यारा कविताको विश्लेषण	९१
४.३.२० असल विद्यार्थी कविताको विश्लेषण	९२
४.४ सधैंभरि लुकामारी कवितासङ्ग्रहको अध्ययन	९४
४.४.१ हाँसे भाइ मुसुक्क कविताको विश्लेषण	९४
४.४.२ के हो भन नानी कविताको विश्लेषण	९५
४.४.३ एकलो सानो फुच्चे म कविताको विश्लेषण	९६
४.४.४ ता ता ता ता थैया कविताको विश्लेषण	९७

४.४.५ सानो सानो मान्छे म कविताको विश्लेषण	९८
४.४.६ सधैंभरि लुकामारी कविताको विश्लेषण	९९
४.४.७ बजार जाऔं फेरि कविताको विश्लेषण	१००
४.४.८ माकुरो कविताको विश्लेषण	१०१
४.४.९ ऐना कविताको विश्लेषण	१०२
४.४.१० राम्रो बानी कविताको विश्लेषण	१०४
४.४.११ भन्छ मेरो सुगा कविताको विश्लेषण	१०५
४.४.१२ सात दिन बार कविताको विश्लेषण	१०६
४.४.१३ इन्द्रेनी कविताको विश्लेषण	१०७
४.४.१४ टेलिफोन कविताको विश्लेषण	१०८
४.४.१५ पोखरीमा पानी कविताको विश्लेषण	१०९
४.४.१६ बाँदर नाच्छ छमछम् कविताको विश्लेषण	११०
४.५ च्याइँ च्याइँ सारङ्गी बालकविता सङ्ग्रहको अध्ययन	१११
४.५.१ च च हुई कविताको विश्लेषण	११२
४.५.२ कति राम्रो भाले कविताको विश्लेषण	११३
४.५.३ थरिथरिका मुखुण्डो कविताको विश्लेषण	११४
४.५.४ सर्कसको जोक कविताको विश्लेषण	११५
४.५.५ उफ्री हिड्छ भ्यागुता कविताको विश्लेषण	११६
४.५.६ आयो चाड तिहार कविताको विश्लेषण	११७
४.५.७ छानामाथि विरालो कविताको विश्लेषण	११८
४.५.८ छमछम गर्दै नाच्छिन बहिनी कविताको विश्लेषण	११९
४.५.९ बिग्रन्छ है बानी कविताको विश्लेषण	१२०
४.५.१० कति राम्रो रूख कविताको विश्लेषण	१२१
४.५.११ मामाघर कविताको विश्लेषण	१२२
४.५.१२ हाम्रो घरको कुकुर कविताको विश्लेषण	१२३
४.५.१३ चरी गीत गाउँछे कविताको विश्लेषण	१२४
४.५.१४ जाडो भयो जाडो कविताको विश्लेषण	१२५

४.५.१५ कुकर र बिरालो कविताको विश्लेषण	१२६
४.५.१६ फागु कविताको विश्लेषण	१२७
४.५.१७ किताब साथी कविताको विश्लेषण	१२८
४.५.१८ गाउँ र सहर कविताको विश्लेषण	१२९
४.५.१९ सानो छु म उमेरले कविताको विश्लेषण	१३०
४.५.२० य्याइँ य्याइँ सारङ्गी कविताको विश्लेषण	१३१
४.६ मेरो साथी खोई चित्रकविताको अध्ययन	१३२
४.७ निष्कर्ष	१३५

अध्याय पाँच : प्रमोद प्रधानका बालकविता कृतिहरूको मूल्याङ्कन १३६-१५०

५.१ परिचय	१३६
५.१.१ मौलिकता	१४४
५.१.२ संरचनामा लघुता	१४४
५.१.३ विषयगत विविधता	१४५
५.१.४ प्रतीकात्मकता	१४५
५.१.५ प्रकृतिको मानवीकरण	१४६
५.१.६ बालसुलभ भाषाशैली	१४६
५.१.७ सुन्दर एवम् आकर्षक चित्र संयोजन	१४७
५.२ योगदान	१४७
५.३ निष्कर्ष	१४९

अध्याय ६ : उपसंहार १५१-१५४

सन्दर्भसूची	१५५-१५६
परिशिष्ट	१५७-१६४